

ELS MANTONS DE MANILA

Pere Arenas

92|

Els mantons de Manila formen part inequívoca del Carnaval vilanoví. Tot i el nom, l'origen d'aquesta peça és xinès. Originalment es tractava de teles brodades amb dissenys que imitaven les pintures tradicionals. A partir de la colonització de les illes Filipines, el vaixell galeón de Manila va garantir el comerç amb la metròpoli, que incloïa els mantons de seda que arribaven als ports catalans procedents de la Xina. A mitjan segle XIX ja hi ha constància de l'ús del mantó en el Carnaval, primer en les classes populars i més tard usat per tothom.



Mantó xinès on es representa arquitectura, figures humanes, detalls florals i paisatge.

Si hi ha un element que caracteritza el carnaval de Vilanova i la Geltrú, a primer cop d'ull, és l'ús del mantó de Manila.

Els mantons que anomenem de Manila són, en realitat, de la Xina, concretament de la zona de Canton.

A la Xina, l'art de filar i teixir la seda és antiquíssim. L'any 1575 es va permetre l'entrada dels xinesos al port de Manila; va ser llavors quan la colònia espanyola de les Filipines va fer de pont entre l'Orient i la Península. En aquest context històric s'ha d'entendre la introducció del mantó a moltes zones d'Espanya i també l'adopció del nom.

De forma quadrada i brodat amb motius orientals, el mantó de Manila s'elaborava en seda, amb fil també de seda. S'executava en colors variats, dels quals els més clàssics eren el negre i el marfil, si bé posteriorment es va introduir tota una gamma de tonalitats que obeïa a les diferents modes. La decoració d'aquesta peça implicava un llarg procés que s'iniciava amb el disseny dels diferents motius que s'havien de traspasar al mantó. Primer es feia el dibuix sobre un paper que es perforava. Posteriorment, es guixaven aquestes plantilles, de manera que la tela quedava marcada. Tot seguit, es col·locava en un bastidor per brodar-la. La tècnica emprada era, generalment, la del brodat a matís o pintura d'agulla, perquè així s'aconsegueixen efectes molt similars a la pintura i al brodat pla, amb punts de matís xinès, *pasado plano* i *cordoncillo*.

Durant més de 300 anys, el *Galeón de Manila*, també conegut com la *Nao de China*, va garantir el contacte comercial entre Amèrica i Europa. A diferència d'altres possessions espanyoles, Filipines no era un territori ric en pedres precioses ni or. En canvi, era un punt privilegiat per la seva situació estratègica al Pacífic, on conflúen les rutes comercials. Aquest fet el va convertir en un

centre cabdal dins la ruta més àmplia que unia aquesta illa, a través d'Amèrica, amb Espanya.

Al voltant del comerç que originava el *Galeón de Manila*, es creà una economia global que tenia les Filipines com a centre principal. La línia marítima del *Galeón* va ser la més llarga de la història. A més de portar-hi els seus productes, els xinesos també aprofitaven per facilitar materials per a la construcció, proveir les guarnicions militars i portar aliments als habitants de la capital filipina. Els mantons de la Xina originàriament estaven acabats amb una simple vora doblegada i cosida (tipus basta). Tanmateix, quan es va convertir en una peça de vestir, se'ls va voler donar un acabament més ric i s'hi va afegir un vistós serrell (element heretat dels àrabs).

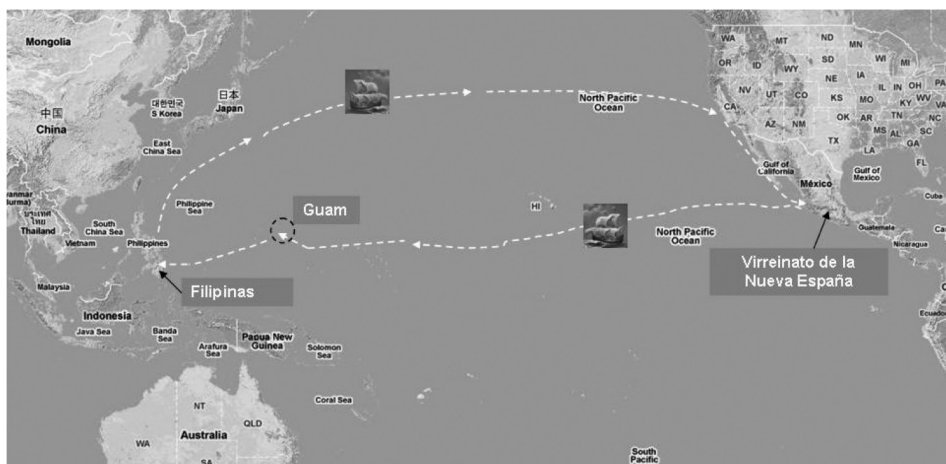
El serrell es feia amb fil o torçal de seda del mateix color que el mantó o d'un color que s'adigués amb el brodat. Més endavant, els serrells ja els incorporaven en els mateixos tallers de la Xina, per satisfer així el mercat espanyol.

En els brodats xinesos els temes més preuats són els que es componen de figures humanes i elements arquitectònics que representen escenes quotidianes. Molt més populars són els brodats de flors, ocells i papallones de colors, que guanyen vistositat sobre el fons negre.

No es coneix en quin moment es va introduir el mantó al carnaval Vilanoví. La primera referència que se n'ha trobat és en un anunci al *Diario de Villanueva*, al començament de 1852. Es tracta d'un anunci en què s'ofereixen diferents articles importats de la Xina, entre els quals hi ha mantons brodats de nou pams, amb un pam i mig de serrell.

SEDA DE LA XINA

Fou a través de les colònies espanyoles que el comerç amb la Xina i les Filipines arribà, a



La ruta dels Mantons de Manila 1r trajecte



La ruta dels Mantons de Manila 2n trajecte

través dels ports andalusos de Sevilla i Cadis, fins al nostre territori. Una de les rutes més emblemàtiques que es va establir en aigües del Pacífic va ser la que cobria el trajecte entre Manila i Acapulco amb l'anomenat *Galeon de Acapulco*. Aquest vaixell va originar, durant 250 anys (1565-1815), la ruta més llarga de durada en el trajecte Manila-Acapulco-Manila. La sortida des de Manila se solia fer entre els mesos de juny i

juliol, durant l'època dels vents monsoònics. El viatge durava uns sis mesos, ja que el trajecte era més difícil en aquest sentit. En canvi, d'Acapulco a Manila el viatge era més fàcil. Se sortia a finals de febrer o a principis de març i la ruta durava uns tres mesos.

De camí a Acapulco, el *Galeón* portava persones (missioners, oficials reials, mercaders i soldats) i mercaderies (barres de plata i pesos encunyats a



Caixa lacada on es transportaven els mantons



Mantó anomenat *Negre Mosca*

Mèxic o el Perú; animals: vaques i cavalls; plantes americanes: cacau, morenc, canya de sucre, cacauet, etc.). De tornada a Orient, el vaixell portava de Filipines mercaderies procedents de la Xina, l'Índia, el Japó, les Moluques i d'altres mercats orientals. Entre aquestes mercaderies s'hi comptaven espècies, seda, ivori, porcellana, cotó, mantes, canyella, cera, catifes, tapissos, laques xineses i japoneses, ventalls, te, cigarrets, objectes d'or i orfèbreria, etc. Quan s'arribava a Acapulco es feia una fira i des d'allà els productes es repartien al llarg de la geografia, fins a arribar a Europa i Espanya.

En aquella època, la Xina era el país de la seda per excel·lència. Una seda que sempre estava decorada amb brodat, un art amb més de 4000 anys d'antiguitat. La seda va ser el primer producte de luxe que va exportar la Xina a través de la coneguda Ruta de la Seda.

Poc després d'arribar a les illes Filipines, el 1565, els espanyols van començar a fer tractes amb mercaders que portaven porcellanes i sedes de la Xina. De fet, el producte més important que es transportava de Manila a Acapulco era la seda (en diferents estadis de manufactura i amb diferents

varietats de teixits i dissenys). Així doncs, la seda i la porcellana eren els productes que la majoria de vaixells espanyols carregaven.

Tot i això, les primeres sedes que van arribar a Mèxic eren de baixa qualitat. De mica en mica, però, els xinesos van millorar la qualitat de les sedes tal com demandaven els comerciants espanyols. També van començar a copiar els dissenys espanyols més acceptats i a igualar en color les sedes d'Andalusia.

A finals del segle XVI, la seda xinesa havia abaratit molt els costos i n'havia augmentat la qualitat, de manera que va esdevenir una seriosa competència per a Andalusia en els mercats de l'Amèrica colonial. Fou aleshores quan es va originar a Espanya un moviment per controlar - i si és possible, anul·lar - el comerç d'importació de seda xinesa. El 1593 es va instituir una legislació que restringia el comerç de la seda per a unes quantitats estipulades. En el segle XVII va tornar a sorgir la problemàtica, fins que un decret reial de 1718 va abolir el comerç de les sedes xineses. Això no obstant, davant de la protesta dels comerciants de Manila, el 1734 se'n va tornar a permetre el comerç.



Gitana. Raimundo de Madrazo, 1872.
Mantó de Manila tipus mocador



Antonia la gallega.
Ignacio Zuloaga, 1911

El que es coneixien com a “brodats de Manila” eren peces tèxtils que van arribar a Espanya procedents de Manila, tot i que venien de la Xina. Davant de l'èxit d'aquests teixits, les illes Filipines van intentar instaurar una indústria de la seda, però la iniciativa no va reeixir.

A banda del *Galeón de Acapulco*, el comerç dels mantons de Manila i d'altres productes procedents de la Xina arribava a Espanya a través dels vaixells de la Real Compañía de Filipinas, la qual va operar directament entre Espanya i Manila entre els anys 1766 i 1834. Amb l'obertura del Canal de Suez, el 1769, també es va utilitzar la línia regular dels vapors, que eren correus que unien la península Ibèrica amb les Filipines.

Amb la pèrdua de Cuba, el 1898, va desaparèixer també el tràfic dels mantons xinesos. La ruta comercial amb el Pacífic passava pels ports caribenys.

Mèxic era una escala obligada dins la ruta d'aquests galions. Tan bon punt arribava la càrrega a Acapulco, s'inventariava i es muntava una fira d'exposició on es venien, entre altres

manufactures, porcellanes, mobles, lacats, joies, tèxtils (mantons de Manila) i sandal. Una part d'aquestes mercaderies es carregaven fins a Veracruz amb mules, per embarcar-les cap a Espanya. D'aquesta manera, Acapulco s'afegia al conjunt de ports caribenys que abastia els mercats del vell continent.

El *Galeón de Manila* va fer possible la unió comercial, política i cultural de Filipines amb l'Amèrica espanyola durant dos segles i mig, des de la inauguració per Andrés de Urdaneta, el 1565, fins poc abans de la independència de Mèxic, el 1815. Per tant, podem considerar aquesta embarcació com a precursora de la globalització econòmica, pel fet de vincular comercialment l'Extrem Orient amb Amèrica.

L'especial relació entre Espanya i Manila, a diferència de la resta d'Occident, va fer que se n'adoptessin alguns objectes i teles, principalment els vanos i els mantons, fins al punt que avui en dia estan perfectament integrats com un símbol d'identitat espanyola. La confluència de cultures que van propiciar aquestes rutes



Gitana. Raimundo de Madrazo, 1872.
Mantó de Manila tipus mocador



Gitana. Raimundo de Madrazo, 1872.
Mantó de Manila tipus mocador

comercials i marítimes, actives des del segle XV, va quedar reflectida en aquestes riques i exòtiques manufactures que van lluir les dones espanyoles en el segle XIX.

Els espanyols comencen a importar, un cop oberts els canals permanents del comerç d'ultramar, els grans tapissos quadrats, els cortinatges i els cobrellits de seda brodada, d'ús habitual a les cases de la classe alta xinesa, entre altres productes orientals.

Des de Manila aquestes teles luxoses arribaven a Espanya, però aquí no es van destinar a la decoració de la llar, sinó a l'ús personal com a mocador per cobrir les espatlles femenines. Així va néixer el mantó de Manila, les primeres a adoptar-lo com a peça de vestir van ser les classes populars, mentre que a les cases senyoriales era considerat un element poc preuat.

Només a final del segle XIX es van començar a adquirir com a peces decoratives en els alts cercles socials.



Cartell de Ramon Casas